

# **Integrální formace a afektivita**

Někteří lidé mají tendenci považovat formaci za vědění. Ale takové pojetí nestačí: dospět k integritě osoby vyžaduje vnímat formaci jako bytí. Jde o mnohem vyšší cíl: nutno se ponořit do tajemství Krista, abychom poznali jeho šíři, jeho hloubku a umožňovat, aby nás milost postupně proměňovala, aby nás s ním ztotožňovala.

23.08.2020

Ježíš je nepochybně láskou našeho života. Nikoliv *největší mezi ostatními*, nýbrž *ta, která dává smysl všem ostatním láskám a zájmům, iluzím, ambicím, činnostem, iniciativám, které naplňují naše dny a srdce*. Zcela zásadní proto je, aby *středem duchovního života neustále byla osoba Ježíše<sup>1</sup>*: On je cesta ke společenství s Otcem v Duchu svatém. V něm se vyjasňuje tajemství *toho, který je člověkem<sup>2</sup>*, k němuž je povolán. Jít s Kristem znamená růst v sebepoznání, pronikat také do samotného osobního tajemství. Umožnit, aby Ježíš byl středem našeho života, proto znamená kromě jiného také „znovu, v novém světle, objevit antropologickou a křesťanskou hodnotu různých asketických prostředků, dospět k osobě v její celistvosti pokud jde o rozum, vůli, srdce, vztahy s druhými“<sup>3</sup>.

Touto osobou, *ke které je třeba dospět*, jsme my sami, jsou jí všichni ti, kterých se dotýká naše přátelství, náš apoštolát. Formace, kterou dostáváme a udílíme, musí zasahovat rozum, vůli i city a žádný z těchto prvků nesmí být opomíjen nebo pouze *podřizován* ostatním. Na těchto stránkách se zaměříme zejména na utváření afektivity, přičemž považujeme za samozřejmé, že je nesmírně důležité podporovat dobrou intelektuální formaci. Uvažovat o důležitosti integrální formace nám umožní *znovu objevit* velikou pravdu plynoucí z úměry, kterou svatý Josemaría spatřoval mezi věrností a štěstím<sup>4</sup>.

## **Formace ztotožňuje s Kristem**

Někteří lidé mají tendenci považovat formaci za *vědění*. Dobrou formaci má tedy ten, komu se během jeho života dostávalo dobrého vzdělání v oblasti věroučné, asketické,

profesionální, atd. Dospět k integritě osoby však vyžaduje vnímat formaci spíše jako *bytí*. Dobrý profesionál si *osvojil* vědění a techniku, kterou vyžaduje jeho profese, ale má něco navíc. Získal si návyky – způsoby bytí – které jej disponují k tomu, aby toto vědění a techniku, kterou má, dobře využíval v podobě projevů pozornosti vůči druhým, koncentraci při práci, dochvilnosti, schopnosti vyrovnávat se s úspěchy i nezdary, vytrvalosti atd.

Stejně tak být dobrým křesťanem nespočívá jen v tom, že známe – na přiměřené úrovni, vzhledem k postavení v církvi a ve společnosti – nauku o svátostech či o modlitbě nebo všeobecné morální a profesní normy. Jde o mnohem vyšší cíl: nutno se ponořit do tajemství Krista, abychom poznali jeho šíři, jeho hloubku (srov. *Ef* 3,18), dovolit, aby jeho Život vstupoval do života našeho, abychom spolu se svatým

Pavlem mohli říci, že „už nežiji já, ale žije ve mně Kristus“ (*Gal 2,20*).  
Spočívá tedy v tom, že máme být *alter Christus, ipse Christus*<sup>5</sup>, druhým Kristem, samotným Kristem, a umožňovat, aby nás milost postupně proměňovala, aby nás s ním ztotožňovala. Umožnit milosti její působení není pouze něco pasivního; neznamená to pouze, že nebudeme klást překážky, protože Duch svatý nás neproměňuje v Krista bez naší svobodné a dobrovolné spolupráce. Ta však sama o sobě nestačí: odevzdat se Pánu, dát mu svůj život, neznamená pouze dát mu svá rozhodnutí, skutky, ale také dát mu srdce, city, ba dokonce i svoji spontánnost. K tomu je nezbytná dobrá intelektuální a doktrinální formace, která bude utvářet mysl a mít dopad na naše rozhodnutí, ale je také nutné, aby tato nauka pronikla do našeho srdce a prodchnula je. To ovšem vyžaduje boj... a také čas. Jinak řečeno, je třeba získávat

ctnosti, a právě v tom formace spočívá.

Nezřídka se lze setkat s lidmi, kteří se obávají, že důraz na ctnosti může vyústit ve *voluntarismus*. Realitě ovšem není nic vzdálenějšího.

Kořenem tohoto mylného názoru může být chybné vnímání ctnosti, která bývá považována za pouhý doplněk síly vůle, který tomu, kdo jej má, napomáhá naplňovat mravní normu, a to i navzdory vlastnímu sklonu. Jedná se o velice rozšířenou myšlenku, která má skutečně voluntaristický původ. Ctnost by v tomto pojetí spočívala ve schopnosti jít proti proudu vlastních sklonů, pokud si to mravní norma vyžaduje. Je na tom samozřejmě něco pravdy, avšak tento pohled je neúplný, protože ze ctností dělá chladné vlastnosti, jež vedou k praktickému potírání vlastních sklonů, zájmů a citů a ideál – aniž by chtěl – vlastně spatřuje ve *lhostejnosti*. Jako by

vnitřní život a odevzdání se Bohu spočívalo v tom, že by člověk neměl vnímat nic, co by mohlo být na překážku vlastním budoucím rozhodnutím.

Vnímat formaci tímto způsobem by nám bránilo dospět k osobě v její celistvosti: rozum, vůle a city by nerostly současně, ruku v ruce, ve vzájemné součinnosti, ale některá z těchto schopností by potlačovala ty ostatní. Rozvoj vnitřního života však tuto integraci vyžaduje, což ovšem pochopitelně nevede k tomu, abychom se umenšovali, ztráceli zájmy a city; naším cílem není, aby se nás věci nedotýkaly, aby nás *nezajímalo, co je důležité*, aby nás *nebolelo, co je bolestivé*, aby nás *neznepokojovalo, co je znepokojivé*, nebo aby nás *nepřitahovalo, co je přitažlivé*. Vede nás naopak k tomu, abychom zvětšovali své srdce, naplňovali je velikou láskou, jejíž optikou lze pohlížet na všechny tyto

city a dokázat je vnímat v širším kontextu, který dává prostředky k tomu, abychom se vypořádali s těmi city, které jsou těžké, a pomáhá postřehnout pozitivní a transcendentní smysl těch, které jsou příjemné.

Evangelium ukazuje upřímný Pánův zájem o odpočinek jeho blízkých: „Pojďte i vy někam na opuštěné místo a trochu si odpočiňte (*Mk 6,31*). Zachycuje také reakci jeho srdce na utrpení jeho přátel, jimiž byly také Marta a Marie (srov. *Jan 11,1-44*). Nelze si představovat, že v těchto chvílích Ježíš *jednal* tak, jako by, v hloubi srdce, pro své spojení s Otcem, vnímal to, co se dělo v jeho okolí, lhostejně. Svatý Josemaría hovoří o tom, že máme milovat svět, a to *vášnivě*<sup>6</sup>, vyzývá k tomu, abychom vkládali srdce do Boha a skrze něj do druhých, v práci, která nás zaměstnává, v apoštolském působení, protože „Pán od nás

nežádá, abychom byli stroží, strnulí jako nějaká nehybná hmota.“<sup>7</sup>

Například disponibilita není dispozice toho, komu nezáleží na tom či onom, protože ztratil veškerý zájem, možná proto, aby předešel trápení, kdyby se po něm chtělo něco, co by mu nebylo po chuti; jedná se o výsadní dispozici toho, kdo se v určitém okamžiku dokáže vzdát něčeho dobrého a atraktivního, aby se zaměřil na něco jiného, kde jej Bůh očekává, protože žít pro Boha je to, po čem hluboce touží. Je to jednoduše někdo, kdo má velké srdce, projevuje zájem, má dobré ambice, které dokáže překonat, když je to vhodné, nikoliv proto, že by je popíral nebo že by se snažil, aby jej neovlivňovaly, ale proto, že jeho zájem milovat Boha a sloužit mu je ještě mnohem větší. A nejenže je větší, ale postupně se stává tím, co dává smysl všem ostatním zájmům a co je zastřešuje.

## Radost při uplatňování ctností

Formace ve ctnostech vyžaduje boj, přemáhání vlastních sklonů, pokud odporují dobrým skutkům. Toto je část pravdy, kterou obsahuje reduktivní – voluntaristické – pojetí ctnosti, o němž jsme hovořili dříve. Ctnost však nespočívá ve schopnosti odporovat vlastním sklonům, nýbrž spíše v jejich přetváření. Cílem tedy není trvale vytěsňovat afektivitu ve snaze řídit se vnějšími kritérii, ale přetvářet ji tak, abychom byli schopni těšit se z dobra, které děláme. Ctnost spočívá právě v této radosti z dobra, v utváření – řekněme – *dobrého gusta*: „(Blaze tomu), kdo má zalíbení v Hospodinově zákoně a o jeho zákoně přemítá dnem i nocí“ (Žl 1,2). Ctnostné je tedy afektivitu formovat, nikoliv návyk systematicky jí vzdorovat.

Dokud ctnost není utvořená, může afektivita působit vzdor vůči

dobrému jednání, který je třeba přemoci. Cílem však není pouze jej přemoci, ale spíše vzbudit náklonnost k tomuto chování. Když člověk má ctnost, může dobrý skutek nadále působit námahu, ale je konán s radostí. Uvedme příklad: vstávat ráno včas – „hrdinská minuta“<sup>8</sup> – je něco, co nám pravděpodobně bude vždy dělat potíže. Možná nebude jediný den, kdy se nám nebude při zvonění budíku chtít zůstat v posteli o chvíli déle. Pokud se však budeme pravidelně snažit lenost přemáhat z lásky k Bohu, přijde chvíle, kdy nám to bude dělat radost, zatímco podléhání pohodlnosti nám bude proti mysli, bude to v našich ústech zanechávat pachuť. Podobně pronést ze supermarketu zboží bez placení by spravedlivý člověk nepovažoval jen za *zakázané*, ale také za ošklivé, nepříjemné, protiřečící jeho dispozicím, jeho srdci. Toto nastavení afektivity, které působí radost z dobra a nesouhlas se zlem, není

vedlejší účinkem ctnosti, nýbrž její podstatnou součástí. Proto nás ctnost uschopňuje těšit se z dobra.

Toto není ryze teoretická úvaha, právě naopak: velice praktický dopad má vědomí, že když bojujeme, *neučíme se sami sobě znepříjemňovat život*, nýbrž vychutnávat si dobro, i když momentálně se po nás vyžaduje, abychom šli proti proudu. Formování ctností tak působí, že schopnosti a afekty se učí soustředit na to, co může skutečně uspokojit ty nejhlubší touhy, a staví na podružné místo – vždy podřadné ve vztahu k tomu hlavnímu – to, co patří pouze mezi prostředky. Formace ve ctnostech v konečném důsledku znamená učit se být šťastný, těšit se z *toho a spolu s tím*, co je velkolepé; je to jednoduše příprava na nebe.

Jestliže formace spočívá v růstu ve ctnostech a ctnosti vyplývají z určité spořádanosti afektů, můžeme uzavřít

myšlenkou, že každá formace je přetvářením afektivity. Na základě tohoto tvrzení by čtenář mohl namítat, že ve snaze získat ctnosti bylo jeho úsilí spíše operativní než afektivní, a dokonce by mohl dodat, že ctnostmi nazýváme *operativní* návyky. To je pravda. Jestliže nám však ctnosti pomáhají *konat* dobro, pak je to proto, že nám pomáhají *správně cítit*. Lidská bytost vždy tíhne k dobrému. Morální problém v konečném důsledku spočívá v otázce, proč to, co není dobré, se nám v konkrétní situaci jeví – staví před oči – jako dobré. Že se toto děje, je důsledkem toho, že pro nespořádanost sklonů člověk přikládá přílišný význam dobru, k němuž některý z nich směřuje. V určité situaci se tak toto dobrodiní považuje za více žádoucí než jiné, s nímž se dostal do konfliktu, ale které má větší objektivní hodnotu, protože odpovídá globálnímu dobru osoby.

Možná to bude pochopitelnější na příkladu. V určité situaci se můžeme ocitnout před rozhodnutím, zda říci pravdu či nikoliv. Přirozený sklon, který máme k pravdě, nám ji předkládá jako dobro. Máme ovšem také přirozený sklon vážit si druhých, který nám – v tomto konkrétním případě, když se nám zdá, že pravda by nás postavila do špatného světla – předkládá lež jako přípustnou. Mezi těmito dvěma sklony dochází ke konfliktu. Který z nich převáží? Záleží, které z obou dober je pro nás důležitější, přičemž v tomto posuzování hraje rozhodující roli afektivita. Pokud je patřičně spořádaná, pomůže rozumu postřehnout, že pravda je velice cenná a že úcta k druhým není žádoucí, pokud od nás vyžaduje, abychom se jí vzdali. Tato láska k pravdě, nad ostatní dobra, která jsou pro nás rovněž atraktivní, je tím, co nazýváme *upřímností*. Naopak pokud je touha stát v dobrém světle silnější

než přitažlivost pravdy, může být rozum snadno oklamán a mít potřebu zalhat, i když bude vědět, že to není dobré. Přestože tedy dobře víme, že lhát se nemá, lze se domnívat, že v tomto případě to můžeme udělat.

Spořádaná afektivita pomáhá konat dobro, protože pomáhá je předem postřehnout. Proto je velice důležité ji formovat. Jak toho však docílit? Než se pokusíme na tuto otázku odpovědět, rádi bychom podotknuli něco, co je dobré vědět, abychom toto téma dokázali správně uchopit.

## **City a vůle**

Právě jsme uvedli, že spořádaná afektivita pomáhá dobře jednat. Totéž lze říci v opačném slova smyslu: jednat dobře nám pomáhá usměrňovat afektivitu. Ze zkušenosti víme – a je dobré na to nezapomínat, pokud nechceme snadno podlehnout frustraci a malomyslnosti – že

nemůžeme přímo kontrolovat své city: jestliže se nás zmocní malomyslnost, nemůžeme problém řešit tím, že se jednoduše *rozhodneme* cítit se radostně. Stejně tak je tomu i tehdy, když se v určitém okamžiku chceme cítit odvážnější či méně bázlivi nebo když si přejeme nevnímat strach či stud, pociťovat smyslné lpění na něčem, co považujeme za nezřízené. Jindy bychom možná rádi nenuceně jednali s člověkem, ke kterému pociťujeme určitý nedobrovolný odpor z důvodů, o nichž víme, že jsou malicherné, ale nedokážeme to překonat a uvědomujeme si, že pouhá snaha jednat s ním zcela běžně problém neřeší. Dobrovolné rozhodnutí přizpůsobit city svým tužbám zkrátka nestačí. Skutečnost, že vůle přímo nekontroluje city, ovšem neznamená, že by na ně neměla žádný vliv.

V etice nazýváme *politickou* takovou kontrolu, kterou může mít vůle nad city, protože je podobná té, kterou má vladař nad rozhodnutími svých poddaných. Nemůže je kontrolovat přímo, protože jsou svobodní, ale může dělat určitá opatření – například snížit daně – v naději, že povedou k určitým výsledkům – například ke zvýšení spotřeby nebo investic – na základě svobodné vůle občanů. Také my můžeme udělat něco, o čem doufáme, že vyvolá konkrétní city. Můžeme se například zamýšlet nad dobrem, které přinese určité apoštolské dílo, pro něž hledáme podporu, a mít díky tomu větší odvahu ve chvíli, kdy žádáme o prostředky k jeho započetí. Nebo si můžeme uvědomovat své Boží synovství, a přitom očekávat, že nás po smyslové stránce méně zasáhne určitý profesní nezdar. Rovněž víme, že vypití jisté dávky alkoholu může vyvolat přechodný stav euforie nebo že když se budeme v duchu

dobrovolně vracet k tomu, jak s námi kdo špatně jednal, způsobí to v nás hněvivé reakce. Toto jsou některé příklady vlivu – vždy nepřímého –, který krátkodobě může mít vůle na city.

Mnohem důležitější je ovšem vliv, kterým vůle dlouhodobě působí na afektivitu, protože právě to jí umožňuje *dávat jí tvar*, přetvářet ji. Jedná se o vliv, k němuž dochází i tehdy, aniž by ji k tomu subjekt vybízel. Je tomu tak proto, že dobrovolné skutky nejenže mohou působit v okolním světě, ale především vzbuzovat vnitřní účinek, protože přispívají k utváření afektivní sounáležitosti s dobrem, k němuž tíhne vůle. Vysvětlení, proč tomu tak je, přesahuje rámec tohoto pojednání, přesto bychom rádi zdůraznili alespoň dvě skutečnosti.

**Chtít dobro**

První je ta, že dobro, k němuž vůle  
tíhne – a s nímž utváří jednu a tutéž  
přirozenost – může být velice odlišné  
od toho, které je patrné zvenčí. Dva  
lidé, kteří plní tentýž úkol, mohou  
dělat dvě velice různé věci: jeden se  
může jednoduše snažit nevzbudit  
špatný dojem u toho, kdo ho jím  
pověřil, zatímco druhý může mít v  
úmyslu sloužit. Druhý utváří ctnost a  
první nikoliv, protože *dobro*, které  
sleduje a s nímž se ztotožňuje, je  
snaha nevzbudit špatný dojem u  
autority. Je ovšem pravda, že toto  
jednání může znamenat krok  
kupředu vzhledem k postoji, který  
tomu předcházel (odmítání to  
udělat), ale dokud nebudou  
následovat další kroky, nebude se  
utvářet ctnost, i kdyby byl tento  
skutek jakkoliv často opakován.  
Proto je důležité neustále napravovat  
a očišťovat úmysl, aby se člověk  
postupně stále více zaměřoval na  
důvody, pro které skutečně stojí za to

něco podnikat, a tak se s nimi citově ztotožňovat.

Všichni máme zkušenost, svoji nebo zprostředkovanou, jak pouhé dodržování pravidel se v konečném důsledku stává přítěží. Příklad staršího syna z podobenství nás před tímto nebezpečím varuje (srov. *Lk* 15,29-30). Upřímné úsilí o dobro, k němuž se pravidla snaží přispívat, nám zároveň dělá radost a osvobozuje nás. Mohli bychom tedy souhrnně říci, že neformuje *jednání*, nýbrž *chtění*: není důležité pouze to, co dělám, ale také to, co chci, když to dělám<sup>9</sup>. Svoboda je tedy rozhodující: nestačí něco dělat, je třeba chtít to dělat, je třeba to dělat, „protože se nám chce, nadpřirozenější důvod nenajdeme“<sup>10</sup>, protože jedině tak utváříme ctnost, tedy učíme se užívat dobra. Pouhé plnění úkolu nedává prostor svobodě, lásce ani radosti. Prostor k tomu naopak máme, pokud pochopíme, proč je určité jednání

ušlechtilé a proč stojí za to, a necháme se těmito důvody přimět ke konání.

## **Formace širokého rozsahu**

Druhou skutečností, kterou je dobré brát v úvahu, je ta, že proces afektivního ztotožnění přirozenosti s dobrem je obvykle pomalý. Kdyby ctnost spočívala pouze ve schopnosti překonávat afektivní odpor ke konání dobra, mohli bychom ji získat v mnohem kratší době. Víme už ovšem, že ctnost není vytvořena, dokud se dobro pozitivně neodráží v afektivitě<sup>11</sup>. V důsledku toho je třeba být trpělivý v boji, protože dosáhnout některých cílů, které stojí za to si vytyčit, může vyžadovat dlouhou dobu, možná i roky. Nechuť k dobrému skutku, kterou budeme vnímat po tuto dobu, si nemůžeme vykládat jako selhání nebo jako důkaz toho, že náš boj není upřímný nebo málo odhodlaný. Jedná se o

postupnou cestu, na které je obvykle každý krok malý a téměř nepostřehnutelný. Až po určité době, když se ohlédneme nazpět, zjistíme, že jsme došli dál, než se nám zdálo.

Pokud například máme hněvivé reakce, s nimiž bychom se rádi vypořádali, začneme nejprve tím, že se budeme snažit potlačit jejich vnější projevy. Zpočátku se nám možná bude zdát, že jsme nedosáhli ničeho, ale pokud budeme vytrvalí, bude situací, v nichž zvítězíme – byť to zpočátku půjde pomalu – stále více a po určité době, možná dost dlouhé, to budeme zvládat běžně. Toto ovšem nestačí, protože našim cílem není potlačit vnější projevy, ale upravit vnitřní reakci, tedy být mírnější a klidnější, aby se tato poklidná reakce stala vlastní našemu způsobu bytí. Boj je proto mnohem delší, zato nepopíratelně mnohem hezčí, více osvobozující a nadšený. Tento boj směřuje k získání vnitřního

pokoje při hledání a uplatňování Boží vůle v praxi, a nikoliv k pouhému *násilnému* podřizování se smyslům.

Když papež František vysvětluje zásadu, že *čas je nadřazen prostoru*<sup>12</sup>, poznamenává, že „dát prioritu času znamená věnovat se *započetí procesů spíše než přivlastňování prostorů*“<sup>13</sup>. Ve vnitřním životě stojí za to spouštět realistické a velkorysé procesy a je třeba čekat, až přinesou své plody. „Tento princip dovoluje pracovat dlouhodobě, bez posedlosti bezprostředními výsledky. Pomáhá trpělivě snášet obtížné a nepříznivé situace nebo změny plánů, které ukládá dynamismus reality. Je to výzva k přijetí tenze mezi plností a omezením.“<sup>14</sup> Měli bychom mít skutečně velký zájem na tom, aby vědomí naší omezenosti neparalyzovalo touhu po plnosti, kterou nám Bůh nabízí. Stejně tak je pro nás důležité, aby tato ušlechtilá

touha naivně neignorovala skutečnost, že jsme omezení.

Vědomí důležitosti formace, předsevzetí nejen *konat* dobré skutky, ale *být* dobrý, mít dobré srdce, nám umožní rozlišit *ctnostný* skutek od toho, co bychom mohli nazvat skutkem *v souladu se ctností*. Byl by to skutek, který vyplývá ze ctnosti a přispívá k jejímu postupnému utváření, ale který – protože ještě nevychází z již zralého návyku – často vyžaduje přenesení se přes afektivitu, která nutká jít opačným směrem. Ctnostný skutek je naopak úkon toho, kdo se raduje z uskutečňování dobra, a to i tehdy, když to obnáší určité úsilí. Toto je cílem.

Integrální formace, která předpokládá také přetváření afektivity, je pomalá. Kdo se chce takto formovat, nesmí podléhat naivní domněnce, že city se podřídí

vlastní vůli, přičemž ty, které se mu nelíbí, potlačí, zatímco ty, které by rád měl, se bude snažit vzbuzovat. Chápe, že jeho boj se má zaměřovat spíše na svobodná rozhodnutí, kterými ve snaze řídit se Boží vůlí bude na tyto city odpovídat a přijímat či odmítat možné způsoby jednání, které s sebou přinesou. Právě tato rozhodnutí totiž – nepřímo a dlouhodobě – v konečném důsledku přetváří nitro, z něhož tyto afekty vycházejí.

## **Svět uvnitř tebe**

Podle toho, jak se postupně utváří ctnost, je dobrý skutek konán nejen s větší přirozeností a potěšením, ale lze také snadněji identifikovat, který skutek to je. „Abychom dokázali ,rozeznat, co je vůle Boží, co je dobré, bohulibé a dokonalé‘ (Řím 12,2), je sice nezbytná všeobecná znalost Božího zákona, ta však nestačí; je třeba, aby člověk *a skutečné dobro*

*byli jednou a touž přirozeností.*

Taková společná přirozenost je zakořeněna a rozvíjí se ve správných předpokladech samotného člověka. “<sup>15</sup>

Tento dynamismus vyplývá do značné míry z toho, že afektivita je první pojem, se kterým pracujeme, když zvažujeme příležitost k jednání. Dříve, než rozum posoudí, jestli je či není vhodné vykonat potěšující skutek, již zakoušíme jeho přitažlivost. Jakmile ctnost vyvolá afektivní přitažlivost dobra, způsobí, že afektivita již určitým způsobem morálně posoudí daný skutek, a to vzhledem ke globálnímu dobru osoby. Způsobí to, že – vrátíme-li se k příkladu, který jsme zmínili dříve – i když nás přitahuje možnost vyjít ze situace v dobrém světle, jeví se nám lež jako nedobré jednání. Implicitně, avšak jasně, to vyjadřuje jeden velice krátký bod v *Cestě*: „Proč se rozhlížet, nosíš-li ‚svůj svět‘ uvnitř

sebe?“<sup>16</sup>Svatý Josemaría zde zavádí vnější pohled ve vztahu k vnitřnímu světu. Právě tento vztah umožňuje posoudit pohled, který se bude jevit jako vhodný či nevhodný podle toho, jak je vnitřní svět utvořen. Když je ctnost zformována, není třeba *potlačovat* nevhodný pohled, protože od samého počátku se zdá být zbytečným a vnitřní svět – *můj svět* – jej odmítá. Pokud má člověk bohaté nitro, pak to, co škodí, nejenže je odmítáno, ale nepředstavuje větší nebezpečí, protože to vzbuzuje odpor: nejenže je to vnímáno jako špatné, ale také – a to ještě dříve – jako ošklivé, nepříjemné, nevhodné, nemístné... Může to být samozřejmě určitým způsobem přitažlivé, ale je snadné tuto přitažlivost odmítnout, protože narušuje harmonii a krásu vnitřního prostředí. Pokud ovšem *nenosíš svůj svět uvnitř sebe*, bude pro tebe odvrácení tohoto pohledu vyžadovat značné úsilí.

## Realismus

Otázka, o níž právě hovoříme, ukazuje, jak z nás růst ve ctnostech dělá stále větší realisty. Někteří lidé zastávají názor – obvykle nevyslovený – že žít podle ctností znamená mhouřit oko před realitou, a to z jednoho velice ušlechtilého důvodu, totiž proto, že na základě tohoto jednání, které předpokládá částečně se uzavřít tomuto světu, očekáváme odměnu na onom světě. Toto pojetí je poněkud reduktivní. Ve skutečnosti totiž žít jako Kristus, napodobovat jeho ctnosti, je to, co nám vlastně realitu otevírá a nedovoluje, aby nás naše afektivita oklamala ve chvíli, kdy ji posuzujeme a rozhodujeme se, jak na ni odpovědět.

Chudoba například neznamená přestat si vážit hodnoty hmotných věcí s ohledem na věčný život. Vždyť jedině ten, kdo žije v odpoutanosti,

posuzuje hmotná dobra v jejich spravedlivé míře: nedomnívá se, že jsou špatná, ani jim nepřikládá význam, který nemají. Kdo se naopak nesnaží takto žít, bude jim nakonec přisuzovat větší hodnotu, než mají, což bude mít vliv na jeho rozhodnutí, protože bude méně realistický, i když před druhými bude vystupovat jako skutečný člověk z tohoto světa, který se dokáže pohybovat v určitých prostředích. Uměřený člověk si dokáže vychutnat dobré jídlo; ten, kdo takový není, přisuzuje tomuto požitku důležitost, kterou objektivně nemá. Podobně bychom mohli hovořit o kterékoliv jiné ctnosti. Vzpomeňme, co řekl Ježíš Nikodémovi: „Kdo jedná podle pravdy, jde ke světlu“ (*Jan 3,21*).

## ***Ctnostný kruh***

Usměrňovat afektivitu k rozvoji ctností tedy znamená vyjasňovat si svůj pohled, jako by se čistily brýle

od skvrn, které na nich zanechal prvotní hřích i hříchy osobní a které nám brání vidět svět takový, jaký skutečně je. „Řekněme si klidně: nevykoupenost světa spočívá právě v nečitelnosti stvoření, v nepoznatelnosti pravdy, což nám pak vnucuje vládu pragmatičnosti a moc silnějších se stává bohem tohoto světa.“<sup>17</sup> —

Usměrněná afektivita pomáhá rozumu *číst stvoření, poznat pravdu*, identifikovat to, co je pro nás skutečně vhodné. Tento správný úsudek rozumu napomáhá dobrovolnému rozhodování. Dobrý skutek, který po tomto rozhodnutí následuje, přispívá k tomu, že se ztotožníme s dobrem, které sledujeme, a tedy usměrníme afektivitu. Je to vpravdě *ctnostný* kruh, který nás vede k tomu, že se cítíme stále svobodnější, pány svého jednání, a díky tomu schopnější skutečně se odevzdat Pánu, protože

jedině ten, kdo vlastní sám sebe,  
může se odevzdat.

Formace je integrální pouze tehdy,  
pokud obsahuje všechny tyto roviny.  
Jinými slovy řečeno, formace je  
opravdová, pokud různé schopnosti  
zasahující do lidského jednání –  
rozum, vůle, afektivita – jsou  
*integrovány*, to je nestojí proti sobě,  
nýbrž spolupracují. Kdyby člověk  
nedokázal zpracovat afekty, tedy  
pokud by byly ctnosti chápány jen  
jako pomocná síla vůle, která ji  
uschopňuje ignorovat afektivní  
rovinu, byly by morální normy a boj,  
který nás provází při jejich  
uplatňování, represivní a nenastala  
by opravdová jednota života. Vždy  
bychom ve svém nitru pociťovali síly,  
které nás mocně stahují na opačnou  
stranu a působí nestabilitu, kterou  
dobře známe, protože je naším  
výchozím stavem. Postupně z něj  
však vybředáme podle toho, jak tyto  
síly usměrňujeme k harmonii, až

přijde chvíle, kdy tento „svrchovaně nadpřirozený důvod“, kterým je „mít chuť“ něco dělat, bude znamenat: *protože se mi to líbí, protože mě to přitahuje, protože je to v souladu s mým způsobem bytí, protože to zapadá do vnitřního světa, který jsem si vytvořil*; zkrátka protože jsem se postupně naučil přijímat za své smýšlení Ježíšovo.

Směřujeme k tomu nejvyššímu a zároveň přitažlivému cíli, na který poukazuje svatý Pavel: Mějte v sobě to smýšlení, jaké měl Kristus Ježíš“ (*Flp 2,5*). Uvědomujeme si, že se tím *oblékáme v Pána Ježíše Krista* (srov. *Řím 13,14*). „Život Kristův je i životem naším (...). Křesťan tedy má žít jako Kristus, tak aby mohl říci se sv. Pavlem, *non vivo ego, vivit vero in me Christus* (*Gal 2,20*), už nežiji já, ale žije ve mně Kristus.“<sup>18</sup> A protože věrnost spočívá právě v tomto, totiž že žijeme, milujeme, smýšlíme jako Kristus, nikoliv proto, že bychom se

vydávali za Krista, ale proto, že je to náš způsob bytí, jsme díky tomu, že se řídíme Boží vůlí, že zůstáváme věrní, hluboce svobodní, protože děláme to, co nám vyhovuje, co se nám líbí, na co *máme chuť*. Jsme hluboce svobodní a hluboce věrní. Hluboce věrní a hluboce šťastní.

*Julio Diéguez*

1 F. Ocáriz, *Pastýřský list*, 14. 2. 2017, 8.

2 Srov. II. vatikánský koncil, past. konst. *Gaudium et spes* (7. 12. 1965), 22.

3 F. Ocáriz, *Pastýřský list*, 14. 2. 2017, 8.

4 Sv. Josemaría, *Brázda*, 84: „Tvoje štěstí na zemi je úměrné tvé věrnosti víře a tvé čistotě a je totožné s cestou, kterou ti Pán vyznačil.“ Srov. též například: Sv. Josemaría, *Instrukce*,

květen 1935/14. 9. 1950, 60; *Instrukce*, 8. 12. 1941, 61; *Boží přátelé*, 189.

5 Sv. Josemaría, *Jít s Kristem*, 96.

6 Jako příklad postačí připomenout název homilie *Vášnivé milovat svět* v *Rozhovorech s Mons. Escrivou de Balaguer*, 113-123.

7 *Boží přátelé*, 183.

8 Sv. Josemaría, *Cesta*, 206.

9 Ve skutečnosti, z morálního hlediska, *to, co dělám*, je právě *to, co chci, když to dělám*. Pro naše účely však není třeba, abychom se zde pozastavovali a vysvětlovali, proč tomu tak je.

10 *Jít s Kristem*, 17.

11 Jak plyne z toho, co bylo dosud řečeno, neznamená to, že dobro nestojí žádné úsilí nebo – což je totéž – že zlo by již nebylo nikterak přitažlivé.

12 Srov. František, apošt. exhort. *Evangelii gaudium* (24. 11. 2013), 222-225.

13 *Tamtéž*, 223. Kurzíva je i v původním textu.

14 *Tamtéž*.

15 Sv. Jan Pavel II., enc. *Veritatis splendor* (6. 8. 1993), 64. Textu odkazuje na sv. Tomáše Akvinského, *Summa theologiae*, II-II, q. 45, a. 2.

16 *Cesta*, 184.

17 Joseph Ratzinger - Benedikt XVI., *Ježíš Nazaretský*, 2. díl, kap. 7, 3.

18 *Jít s Kristem*, 103.

.....